

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 12/2005 rd

Regeringens proposition med förslag till ändring av bestämmelserna om förvandlingsstraff för böter

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 14 juni 2005 en proposition med förslag till ändring av bestämmelserna om förvandlingsstraff för böter (RP 76/2005 rd) till lagutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Ulla Mohell, justitieministeriet
- kriminalkommissarie Mia Poutanen, inrikesministeriet

- fängvårdsdirektör Kirsti Kuivajärvi, Brottspåföljdsverket
- ledande häradssåklagare Antti Pihlajamäki, åklagarämbetet i Åbo härad
- polischef Aapo Nuotio, polisinrättningen i Tammerfors härad
- ledande häradsfogde Eero Arasalo, exekutionsverket i Tammerfors härad
- professor Martti Majanen.

Dessutom har Åbo tingsrätt lämnat ett skriftligt utlåtande.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att strafflagen, lagen om verkställighet av straff och lagen om verkställighet av böter ska ändras. Förvandlingsförhållandet för böter som har dömts i dagsböter föreslås bli ändrat så att tre obetalda dagsböter motsvaras av en fängelsedag. I dag motsvarar en fängelsedag två obetalda dagsböter. I viten ska varje fullt belopp av 30 euro i stället för nuvarande 20 euro motsvara en dags fängelse. Maximitiden för förvandlingsstraffet föreslås bli förkortad från 90 till 60 dagar. Förvandlingsstraff får enligt förslaget inte bestämmas utan särskilda skäl om antalet obetalda dagsböter är mindre än 12. Bestämmelserna om verkställighet av fängelsestraff föreslås bli ändrade så att maximitiden för

flera förvandlingsstraff förkortas från 120 till 90 dagar.

Det föreslås ytterligare att förfarandet för bestämmande av förvandlingsstraff ändras så att åklagaren vid behov eller på begäran av domstolen ska begära av utmätningssmannen en utredning om den betalningsskyldiges ekonomiska läge och orsakerna till det. Domstolen kan skjuta upp ett ärende som gäller bestämmande av förvandlingsstraff för att den betalningsskyldiges ekonomiska läge och orsakerna till det eller andra omständigheter som eventuellt leder till att förvandlingsstraffet blir oskäligt eller oändamålsenligt kan utredas.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt efter att de har antagits och blivit stadfästa.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Med hänvisning till propositionen och övrig utredning finner utskottet propositionen behövlig och ändamålsenlig. Utskottet tillstyrker lagförslaget men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Som det framgår av propositionsmotiven (s. 13/I) har antalet fångar som avtjänar förvandlingsstraff, så kallade bötesfångar, ökat kraftigt under hela 2000-talet. År 2000 var det dagliga antalet bötesfångar i snitt 121 men var redan 2003 uppe i 198. Betecknande för den allmänna samhällseliga och i synnerhet kriminalpolitiska betydelse bestämmelserna om förvandlingsstraff fått är att bötesfångarnas andel av alla fångar redan under några år rört sig kring fem procent då andelen så sent som under slutet av 1990-talet låg under fyra procent.

Mot bakgrund av den ovan relaterade utvecklingen är de aktuella förslagen motiverade, menar utskottet. Om förslagen går igenom bedöms det genomsnittliga antalet fångar per dag minska med i runt tal 80 (s. 23/II). Det oaktat kan förslagen karakteriseras som en teknisk översyn och korrigering av bestämmelserna om förvandlingsstraff för böter. Grunderna för förvandlingsstraffen förblir oförändrade trots att regeringen i den allmänna motiveringen ingående redogör för de problem systemet är behäftat med och alternativen hur de kunde lösas.

Lagutskottet har redan i tidigare sammanhang satt fokus på den principiella frågan att böter är ett förmögenhetsstraff som är avsett att vara lindrigare än ett frihetsstraff. Utskottet har därför ansett det viktigt att indrivningen av böter effektiviseras och ansett målet vara att böter i allmänhet inte förvandlas utan att förvandlingsstraff ådöms bara i särskilda undantagsfall (se LaUB 4/1986 rd). Utskottet håller fast vid sin principiella ståndpunkt. En annan tung orsak till

att undvika fängelsestraff som den ultimata sanktionen i bötesverkställighet är att fångelserna blivit svårt överbefolkade när antalet fångar stigit kraftigt.

Men samtidigt konstaterar utskottet att förvandlingsstraffet för böter sannolikt även framöver kommer att vara relevant som sanktion när det gäller indrivning av böter och som upprätthållare av allmän laglydighet. Enligt utskottet bör dock förvandlingsstraff i mån av möjlighet bara tillgripas när någon främst på grund av tredska låtit bli att betala böterna eller någon systematiskt försöker undvika bötesverkställigheten. I övriga fall kunde man överväga t.ex. påföljder av typen samhällstjänst eller åtgärder inom missbrukarvårdsservicen, detta trots att lagutskottet är medvetet om de problem som enligt propositionsmotiven (s. 6/II och s. 18) som kan uppstå om dessa metoder används som påföljd i stället för fängelse när böter inte betalas.

Med hänvisning till det ovan sagda anser utskottet det angeläget att justitieministeriet fortsätter utreda om fängelse i en övervägande del av fallen kunde frångås som förvandlingsstraff för böter och att särskild hänsyn då tas till att flertalet bötesfångar uppenbart är i behov av missbrukarvårdsservice. I samma veva bör det övervägas hur åklagaren lämpligast kunde delta i förfarandet där förvandlingsstraff bestäms.

Detaljmotivering

1. Lag om ändring av 2 a kap. 5 § i strafflagen

2 a kap. Om böter, förvandlingsstraff och ordningsbot

5 §. Förvandlingsstraffets längd. Enligt 3 mom. är förvandlingsstraffets längd minst fyra och högst 60 dagar. Förvandlingsstraff får inte be-

stämmas utan särskilda skäl, om antalet obetalda dagsböter är mindre än 12. Bestämmelsen behövs enligt motiven för de fall där underlåtelsen att betala böterna snarare beror på tredska än medellöshet eller när någon upprepade gånger gör sig skyldig till smärre bötesbrott. Av den föreslagna bestämmelsen framgår dock inte om den också kan tillämpas på vite. Därför föreslår utskottet att momentet förtydligas genom att där föreskrivas att ett fyra dagars förvandlingsstraff kan komma i fråga av särskilda skäl också då de vitesbelopp som ska omvandlas är mindre än 120 euro. Bestämmelsen är tillämplig på de exceptionella situationer när en person underlåtit att betala såväl dagsböter som viten. Om förvandlingsstraffet totalt blir kortare än fyra dagar får det inte bestämmas utan särskilda skäl.

Om förvandlingsstraffet blir kortare än fyra dagar, anser utskottet att också åklagaren bör yrka på förvandlingsstraff bara i det fall att han eller hon bedömer att särskilda skäl föreligger.

I detta sammanhang vill utskottet fästa uppmärksamheten på att ändringen av förvandlingsförhållandet för böter också påverkar den avräkning av tiden för frihetsberövande som görs med stöd av 6 kap. 13 § 3 mom. i strafflagen när bötesstraff bestäms. Enligt momentet ska frihetsberövandet avräknas "i skälig mån, dock minst hela den tid som frihetsberövandet har varat, eller anses som fullt avtjänat straff". Med hänsyn till att rättspraxis hittills varit att för en frihetsberövningdag i regel dras av dagsböter, bör en frihetsberövningdag motsvara minst tre dagsböter enligt det nya förvandlingsförhållandet, anser utskottet.

2. Lag om ändring av 2 kap. 1 a och 1 d § i lagen om verkställighet av straff

Ikraftträdandebestämmelsen. Av motiven till lagförslaget (s. 25/II) tillämpas den aktuella lagen på förvandlingsstraff för böter som verkställs när lagen träder i kraft enligt den lindrigare lagens princip. Utskottet föreslår för tydlighetens skull att ikraftträdandebestämmelsen kompletteras med ett nytt 2 mom. om detta.

4. Lag om ändring av fängelselagen (Nytt lagförslag)

Allmänt

Utskottet har ovan tillstyrkt förslaget att den i 2 kap. 1 a § i lagen om verkställighet av straff föreskrivna längden på ett sammanräknat förvaltningsstraff för böter under en och samma straffperiod kortas ner till 90 dagar. Lagen om verkställighet av straff upphävs emellertid den 1 oktober 2006 när den nya fängelselagen med bestämmelser om verkställighet av fängelsestraff träder i kraft. Därför är det motiverat att i detta sammanhang ändra bestämmelsen i den nyss stadfästa fängelselagens 3 kap. 5 § 1 mom. om hur lång tiden för ett sammanräknat förvandlingsstraff högst får vara så att den motsvarar den nu aktuella ändringen i lagen om verkställighet av straff.

3 kap. Beräkning av strafftid

5 §. *Sammanräkning av straff.* Enligt 1 mom. får den sammanlagda tiden för förvandlingsstraff uppgå till högst 120 dagar under en och samma straffperiod. Med motiven ovan föreslår utskottet att tiden ändras till 90 dagar.

Ikraftträdandebestämmelsen. Lagutskottet föreslår att ändringen i fängelselagen träder i kraft den 1 oktober 2006 samtidigt med de övriga bestämmelserna i fängelselagen.

Förslag till beslut

På grundval av det ovanstående föreslår lagutskottet

att lagförslag 3 godkänns utan ändringar,

att lagförslag 1 och 2 godkänns med ändringar (Utskottets ändringsförslag) och

att ett nytt lagförslag 4 godkänns (Utskottets nya lagförslag).

*Utskottets ändringsförslag***1.****Lag****om ändring av 2 a kap. 5 § i strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 2 a kap. 5 §, sådan den lyder i lag 550/1999 och 971/2001, som följer:

<p>2 a kap</p> <p>Om böter, förvandlingsstraff och ordningsbot</p> <p>5 §</p> <p><i>Förvandlingsstraffets längd</i></p> <p>(1 och 2 mom. som i RP)</p>	<p>Förvandlingsstraffets längd är dock minst fyra och högst 60 dagar. Förvandlingsstraff får inte bestämmas utan särskilda skäl, om antalet obetalda dagsböter är mindre än 12 <i>eller om beloppet av obetalda viten understiger 120 euro.</i></p> <p>(4 och 5 mom. som i RP)</p> <hr/> <p>Ikraftträdandebestämmelsen (Som i RP)</p>
---	---

2.**Lag****om ändring av 2 kap. 1 a och 1 d § i lagen om verkställighet av straff**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 19 december 1889 om verkställighet av straff (39/1889) 2 kap. 1 a § 1 mom. och 1 d § 6 mom., sådana de lyder, 1 a § 1 mom. i lag 703/1991 och 1 d § 6 mom. i lag 555/1990, som följer:

<p>2 kap</p> <p>Allmänna stadganden om fängelsestraff och om förvandlingsstraff för böter</p> <p>1 a § (Som i RP)</p>	<p>1 d § (Som i RP)</p> <hr/> <p>(1 mom. som i RP) <i>Denna lag tillämpas även på förvandlingsstraff för böter där verkställigheten pågår när lagen träder i kraft. (Nytt)</i></p>
--	--

Utskottets nya lagförslag

4.

Lag

om ändring av 3 kap. 5 § i fängelselagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i fängelselagen av den 23 september 2005 (767/2005) 3 kap. 5 § 1 mom. som följer:

3 kap.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2006.

Beräkning av strafftid

5 §

Sammanräkning av straff

Den sammanlagda tiden för förvandlingsstraff får under en och samma straffperiod uppgå till högst *90 dagar*.

Helsingfors den 14 oktober 2005

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Tuija Brax /gröna
medl. Esko Ahonen /cent
Leena Harkimo /saml
Tatja Karvonen /cent
Petri Neittaanmäki /cent
Heli Paasio /sd
Lyly Rajala /saml

Jukka Roos /sd
Tero Rönni /sd
Petri Salo /saml
Timo Soini /saf
Astrid Thors /sv
Marja Tiura /saml.

Sekreterare var

utskottsråd Risto Eerola.

RESERVATION***Motivering***

Regeringen föreslår ändringar i strafflagen och lagen om verkställighet av straff. Enligt förslaget ändras förvandlingsförhållandet för böter som har dömts ut i dagsböter så att tre obetalda dagsböter motsvarar en dags fängelse. I dagsläget svarar en dags fängelse mot två dagsböter. När det gäller vite är förslaget att varje fullt belopp av 30 euro i stället för nuvarande 20 euro ska motsvara en dags fängelse. Maximitiden för ett förvandlingsstraff föreslås bli nedkortad från 90 till 60 dagar. Ändringen av bestämmelserna om verkställighet av fängelsestraff går ut på att maximitiden för ett sammanräknat förvandlingsstraff kortas ned från 120 till 90 dagar.

Trots att ändringarna inte ingriper i förvandlingsstraffets grunder är regeringen inne på helt fel kurs och kommer med helt fel signaler i sin proposition. Förvandlingsstraffet för böter är redan nu rätt förmånlig för gärningsmannen och

det finns ingen anledning att rucka på förvandlingsförhållandet. Ett förvandlingsstraff får i dagsläget inte vara längre än 120 dagar. Så bör det också vara framöver, det finns inga skäl till mängdrabatter här.

Att det är trångt i fängelserna är ett faktum som kräver krafttag, men duger inte som hållbar motivering till att förvandlingsförhållandet för böter ändras. Allmän laglydnad kräver att det nuvarande förvandlingsförhållandet förblir i kraft; det finns ingen anledning att signalera om lindrigare straff. Rättskänslan hos folkets djupa led kräver straff för brott, hur små de än är, och att de sonas.

Förslaget

Med stöd av det ovan anförda föreslår jag

att lagförslagen förkastas.

Helsingfors den 14 oktober 2005

Timo Soini /saf